

Lifelong learning stratégia szerepe az oktatási és képzési rendszerben Magyarországon

© Molnár György

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest

molnar.gy@eik.bme.hu

Előzmények – elméleti háttér

Az egész életen át tartó tanulás azt a folyamatot jelenti, melyben a fejlődés/tanulás nem áll meg egy adott életkorban, hanem az egész életet jellemzi.

Az egész életen át tartó tanulási koncepció gyökerei az Európai Unió szintjén már 2000 márciusában körvonalaztak Lisszabonban, és ezt követően számos akcióterv vagy stratégia keretében meg is jelentek az ez irányú törekvések. A koncepció lényegi alapja, hogy a tanulási terek közé a formális mellett a nem formális és informális dimenziók is legyenek részei, kapjanak nagyobb hangsúlyt benne, ezáltal a formális keretek között megszerzett tudást az egyén informális módon tudja továbbfejleszteni a munka világában. Ezt fogalmazta alá az OECD szervezet oktatásfilozófiai koncepciója is (Kálmán, 2011).

A „Lifelong learning” – magyarul az egész életet átfogó tanulás fogalma mára egész Európában egyetemes oktatáspolitikai és neveléstudományi paradigmává vált. Egyrészt a személyiség fejlődését és kiteljesedését, másrészt társadalmi, politikai és gazdasági célok megvalósítását szolgálja. Mai értelmezése alapján nemcsak a tanulás folytatását, annak megváltozását jelenti, hanem az oktatási rendszer megváltozását is, egy más fajta szemléletmódot, más típusú gondolkodásmódot és más jellegű emberi kapcsolatokat is (Farkas, 2013).

A kilencvenes években terjedt el az élethosszig tartó tanulás globális látásmódja, amely egyaránt magában foglalja:

- a formális,
- nem formális,
- informális tanulást is.

A Lifelong Learning az egyén teljes életére kiterjed, a lehető legátfogóbb fejlődését kívánja biztosítani a magánéletben, társadalmi és szakmai téren egyaránt. A tanulást úgy értelmezi, hogy az a szülői házból indul, az iskolával folytatódik, és átfogja a közösséget és a munkahelyet is. Ezért azt mondhatjuk, hogy az élethosszig tartó tanulás egyrészt felkészülés az életre, másrészt annak fontos része is (Benedek, 2008).

Az Európai Bizottság Lifelong Learning Akcióprogramja

A programban való részvétellel kapcsolatos feladatokat Magyarországon az Oktatási hivatal mellett a TEMPUS Közalapítvány végzi. A program alapvető célja, hogy az ember egyéni képességeit figyelembe véve gyermekkorától kezdve ismereteket szerezzen a világról, másokról, önmagáról. Ezeket pedig az alábbi folyamatok indikálják legfőképpen:

- az elavult tudások helyébe új tudnivalók születtek
- tudáspiaci változások
- a tudomány és technika gyors változása

A program kiemelt területei az oktatási rendszer területén az alábbi 4 fő területe fedi le: 1. a Comenius program a közoktatás, 2. az Erasmus a felsőoktatás, 3. a Grundtvig a felnőttképzés, és 4. végül, a Leonardo da Vinci a szakmai képzések programjai.

Magyarország kétségtelenül igyekezett követni más európai országokhoz hasonlóan az LLL stratégia ajánlásait, mindezek mellett sajnos nem tudta eddig teljesíteni az abban megfogalmazott szinteket, gondoljunk csak a 2010-es koncepcióban meghatározott felnőttképzésben résztvevők számának 12,5%-ra növelésére. Az Európai Bizottság 2010-ben publikálta „az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája” címmel közleményében az Európa 2020-as trend koncepcióit. A 2008-as gazdasági válság hatása ekkor még erősen érzékelhető és meghatározó volt Európa fejlődésének továbbvitelében, így ennek feloldása gyökeres és stratégiai szintű tervezést igényelt. Éppen ezért az Európa 2020 három, egymást kölcsönösen megerősítő prioritást tartott szem előtt (EURÓPA 2020, 2010):

- *„Intelligens növekedés: tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása.*
- *Fenntartható növekedés: erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság.*
- *Inkluzív növekedés: magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése.”*

A célkitűzések jól jellemzik az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés három célkitűzését, így nemzeti, uniós és nemzetközi szinten egyaránt fellépések széles körével kell alátámasztani őket. A Bizottság minden prioritási témakörben kiemelt kezdeményezéseket javasolt a fejlődés ösztönzésére, ez a 7 terület a következő (EURÓPA 2020, 2010):

- *Az „Innovatív Unió” kezdeményezés a keretfeltételek, illetve a kutatásra és innovációra fordított finanszírozás javítására szolgál annak érdekében. A „Mozgásban az ifjúság” az oktatási rendszerek teljesítményének növelését és a fiatalok munkaerőpiacra történő belépésének megkönnyítését szolgálja.*
- *Az „Európai digitális menetrend” a nagy sebességű internet bővítésének felgyorsítását és felhasználását.*
- *Az „Erőforrás-hatékony Európa” a gazdasági növekedés és az erőforrások felhasználásának szétválasztásának szorgalmazása.*

- Az „Iparpolitika a globalizáció korában” a vállalkozások (különösen a kkv-k) üzleti környezetének javítása és a világszinten versenyképes, erős és fenntartható ipari bázis létrehozása.
- Az „Új készségek és munkahelyek menetrendje” a munkaerőpiacok modernizálását célozza, valamint azt, hogy növekedjen a munkaerőpiacon való részvétel, munkaerőpiaci kínálat és keresleti oldal összhangba kerüljön.
- A „Szegénység elleni európai platform” célja olyan szociális és területi kohézió biztosítása.

Ezzel összhangban 2014. augusztus 15.-én azonban hazánk is csatlakozott a Lifelong Learning stratégiához a 2014–2020-as fejlesztési időszakra vonatkozóan. A kitűzött fejlesztések stratégiai és szakpolitikai környezete a következő három alappillérre épül (Loboda, 2014):

- A közösségi támogatási keret stratégiai és szakpolitikai tervezési dokumentumai és azokra ható EU-s dokumentumok (Operatív Programok, ajánlások)
- Ex-ante feltételeket teljesítő kormányzati stratégiák és EU jogszabályok hazai jogrendbe ültetése (Köznevelés-fejlesztési Stratégia)
- A kormányzati stratégiai és szakpolitikai tervdokumentumok és programok (Konvergencia Programok)

A megfelelő helyzetelemzéseket követően a kormány a következő konkrét átfogó célokat (4+5) tűzte ki a LLL stratégia kapcsán illeszkedve az EU 2020 Horizont 7-es célrendszeréhez (Magyarország Partnerségi Megállapodása; 2014):

1. „a hátrányos helyzetűek tanulási lehetőségeinek és hozzáféréseinek kiemelt támogatása:
2. munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetűek, romák és megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatóságának javítása, munkaerőpiaci integrációjuk elősegítése az oktatás, képzés, tanulás által.
3. a végzettség nélküli iskolaelhagyók, lemorzsolódó fiatalok esélyeinek javítása
4. a nem formális és informális tanulási lehetőségek bővítése és támogatása”

A második 5 átfogó cél pedig a következőképpen került deklarálásra:

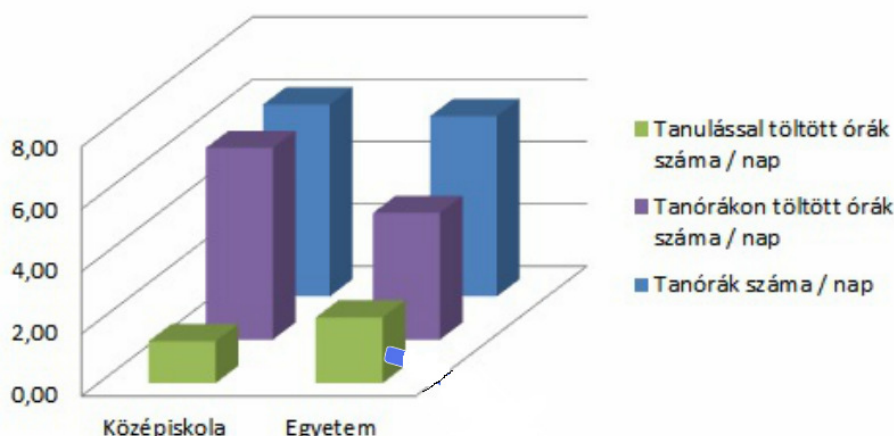
5. „LLL koragyermekkorai és iskolai megalapozása, alapkészségek és kulcskompetenciák megerősítésére
6. pedagógusok, szakoktatók és képzők folyamatos szakmai fejlesztését, önfejlesztő képességének növelését foglalja magában,
7. a szakképzés és gazdaság, munka világa közötti kapcsolatok erősítése
8. a felsőoktatásos diverzifikációjának és differenciálódásának támogatása
9. felnőttképzési hatékonyságának javítása.

Gyakorlati tapasztalatok a felsőoktatás bázisán

A Lisszaboni folyamat 2000-ben elfogadott „Oktatás és Képzés 2010” stratégiájának 2004-es időközi jelentése szerint „koherens és átfogó nemzeti stratégiákat kell kidolgozni az élethosszig tartó tanulás előmozdítására (Szűts, 2014). Ennek részeként szerepel a mindenki (még a kiemelt bánásmódot igénylőket is ideértve) számára elérhető és vonzó tanulási környezetet kell teremteni. Ha megvizsgáljuk az Uniós elvárásaként megfogalmazott igényeket, akkor a hatékony stratégiákat digitális hálózatokra, és az élethosszig tartó tanulásban résztvevők környezetébe beépülő technológiákra szükséges alapozni az igényelt változásokat. ezekre a képzőintézmények folyamatosan és fokozatosan készülnek fel, atipikus tanulási módszerek, elektronikus tanulási környezetek bevezetésével és alkalmazásával. Egyetemi oktatóként azt tapasztaltam, hogy a felsőoktatásban tanuló hallgatók egyre inkább igénylik a progresszív tanítási és tanulási módszereket, ellenőrzési technikákat, építkezve az új digitális és IKT alapú megoldásokra. Ezzel együtt gyökeresen megváltozott a hallgatók életvitele, tanulási szokásrendszere és időbeosztása is. Erre mutatunk konkrét empirikus példát egy hallgatói kiscsoport által végzett mikrokutatás keretein belül. A hallgatói interjúk (19-22 évesek körét érintve) során egy kérdőíves felmérésen keresztül a következő megállapítások születtek a hallgatói tanulási szokásokat és időbeosztást illetően:

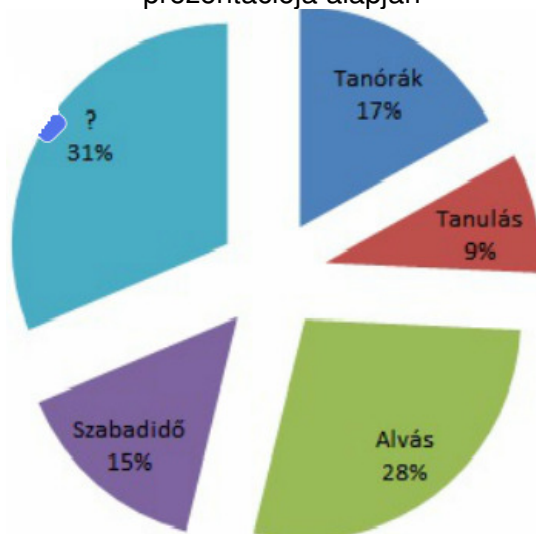
A hallgatók az egyetemi tanulmányaik során nagyságrendileg több időt szentelnek a tanulásra. Ezt szemlélteti a következő ábra, ahol a válaszadók 59%-a napi 2-4 órát tölt el tanulással a kontakt órákon kívül, illetve mintegy 64%-a rendszeresen és folyamatosan tanul.

1. ábra. A tanulással eltöltött időtartam, forrás: Horváth-Pétervári-Sik hallgatók prezentációja alapján

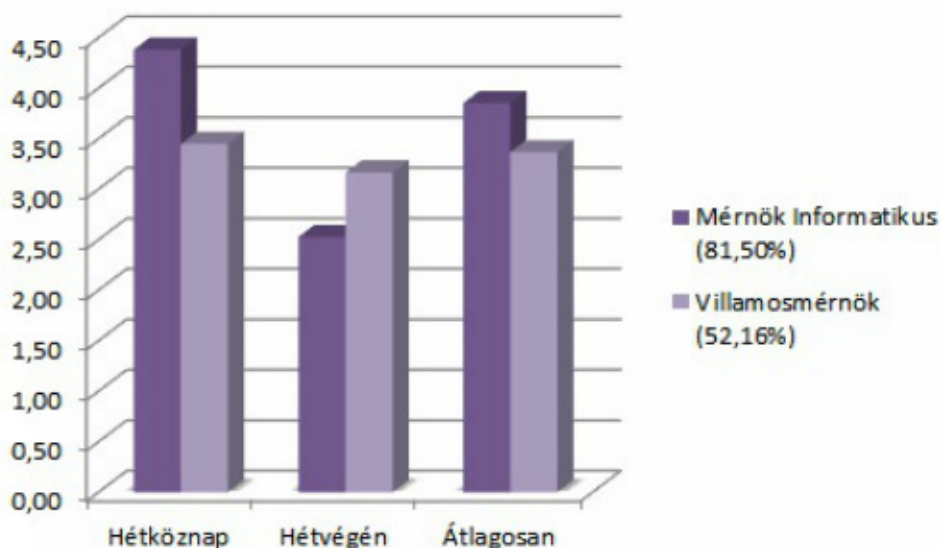
A következő megállapítás azt mutatta, hogy egy átlagos egyetemi nap és a vele járó figyelem sokkal fárasztóbb és nehezebb, mint egy 8 órás munkanap, kevesebb szabadidő marad a hallgatók számára. A következő ábra az egyetemista napi időmegoszlását szemlélteti, ebből látszik, hogy csupán egy 31% az keret, amit szabadon, informális módon felhasználhatnak a hallgatók pl. sportolásra vagy „internetezésre, mobilozásra”.

2. ábra. Az egyetemisták napi időbeosztása, forrás: Horváth-Pétervári-Sik hallgatók prezentációja alapján

Végül egy utolsó eredmény a kiértékelések alapján azt támasztotta alá, hogy a mai villamosmérnök és informatikus egyetemi hallgatók idejük nagy részét a számítógép, illetve a mobil kommunikációs eszközök társaságában töltik. ezen belül 22%-uk íróasztal és szék használata mellett teszi mindezt. A tanulási szokásrendszerüket tekintve pedig mintegy 47%-a egyedül, míg 19%-a másokkal együtt közösen tanul az internet segítségével. A számítógép előtt tanulással eltöltött időtartamokat mutatja napi óraszámokban a következő diagram, melyből jól látszik, hogy ez napi 3,5 és 4,5 óra között van.

3. ábra. Tanulási tevékenységek számítógép előtt napi óraszámában mérve, forrás: Horváth-Pétervári-Sik hallgatók prezentációja alapján

Egy másik friss hallgatói kutatás szerint a mai 18-20 éves fiatalok pályaválasztását, annak jellegét és szakmai irányát leginkább a testvérek, a régi osztálytársak és a barátok véleménye befolyásolja leginkább. A szülői

tanulmányi és foglalkoztatottsági háttér is megjelenik, de kevésbé nyomatékosan.

Befejezés, kitekintés

Az oktatási és képzési stratégia keretében meghatározott célok a megvalósítás szakaszába érve a következő lépéseket foglalják magukban (Magyarország Partnerségi Megállapodása; 2014):

- „1. tanulási ösztönzők rendszerének bővítése különös tekintettel a tanulásból kimaradók körére...*
- 2. a tanulás minőségének és minőségbiztosításának, minőségirányításának fejlesztése...*
- 3. tanulási életutak átláthatóságának, egymásra épülésének, rendszerbe szervezésének elősegítése és az előzetesen megszerzett tudás és képességek elismerése...*
- 4. életpálya-építés és pályakövetés fejlesztése...”*

Mindezen megvalósítás a rendelkezésre álló Operatív Programok, és akciótervek, valamint ezek folyamatos követése révén valósulhatnak csak meg. A minőségbiztosítási rendszer alapelveinek feltételeit pedig biztosítani kell, mely a megfelelő végrehajtási terv elkészítésével, valamint adekvát monitoring rendszer kiépítésével és a folyamat követésére alkalmas indikátor rendszer kidolgozásával lehet sikeres. A stratégiai keretekben kitűzött célok az előbbieket mellett eredményességüket akkor tudják kifejtetni, ha közvetlen módon megtalálják az érintett rendszereket és célcsoportokat. Ezek alapján fókuszálva a magyarországi oktatási rendszerre, a következő fejlesztések indokoltak, figyelembe véve az EU követelményeit:

- az intézmények közötti átjárhatóság biztosítása
- minőségi nevelés/oktatás biztosítása
- speciális ellátást igénylők támogatása (cukorbeteg, laktóz- és glutén érzékenyek)
- a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű és a veszélyeztetett gyermekek segítése
- nemzeti és etnikai kisebbségek igényeinek kielégítése
- integrált óvodai nevelés – ehhez személyi- és tárgyi feltételek biztosítása
- saját logopédus, pszichológus, gyógypedagógus biztosítására minden intézmény számára

A stratégia kiemelt pontjaként kell kezelnünk a továbbképzések és átképzések támogató rendszerét. Ennek vannak kötelező elemei, melyet pl. a pedagógusok esetén a 2011. évi CXCV. köznevelési törvény előírásai alapján egyelőre hétévenként legalább egy alkalommal – jogszabályban meghatározottak szerint kötelező a pedagógus továbbképzés, melyet stratégiai és taktikai szinten is meg kell tervezni és jeleníteni az adott köznevelési intézmény továbbképzési tervében és jóváhagyatni a fenntartókkal. Ezek a képzések tehát kötelezőek és államilag támogatottak. Vannak olyan

továbbképzések, amelyek kötelezőek, de nem feltétlen támogatottak, pl. az adott végzettség és szakképzettség megszerzésére irányulóknak esetén. A továbbképzések rendszerét egyfelől az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet fogja jelenleg össze központi szinten és szervezi. Munkájukat segítik a pedagógiai intézetek, és azok alkalmazotti körei. Az OFI, amely a szaktanácsadás és tantárgygondozás terén is komoly feladatokat vállalt (Deák et al., 2013), ez év őszén ismertetett fejlesztési tervei között változásként szerepeltette a továbbképzések gyakoriságának 5 éves időközre csökkentését. Ez évben kapott szintén nagy szerepet a képzések, azon belül is a felnőttképzés, a szakképzés, a jó gyakorlatok terén a Türr István Képző és Kutatóintézet, mely szervezet fő profilja a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek felzárkóztatására irányul.

A 2014-2020-as LLL magyarországi stratégiája átfogó és komplex módon érinti a hiányosnak vélt területeket, ezzel együtt az egész életen át tartó tanulás egyik lényegi elemét alkotó informális tanulási tér egyáltalán nem, vagy csak kevésbé jelenik meg a célok és a megvalósítás között. A gyakorlati statisztika azonban az informális tanulási terek és formák egyértelmű kiterjesztését támasztja alá. Ez a terület jogszabályozási vagy stratégiai oldalról jóllehet, nehezebben határolható be és adható meg hozzá a megfelelő szakmai és gazdasági keretrendszer, mégis érdemes lenne ezzel a kiemelten fontos területtel is tervezni a jövőbeli stratégiai célok vagy utak kijelölése során. Természetesen ehhez az szükségeltetik, hogy a cikkünkben empirikus példaként említett felsőoktatási tanulási gyakorlat mikroszintű igénye találkozzon az egyes stratégiák által kínált makroszintű támogatásokkal és szolgáltatásokkal.

Irodalomjegyzék

- Benedek András (2008). A Tét és a technológiai fejlődés összefüggései. In Benedek András (szerk.), *Tanulás életen át (Tét) Magyarországon* (pp. 105-125). Budapest: Tempus Közalapítvány.
- Deák Máté, Elostyák János, Fischer Ferenc, Gerner Zsuzsanna, & Kaposi József (szerk.) (2013). *A tanárképzés jövőjéről, Pécs, 2013. május 5-6.* Budapest: OFI.
- EURÓPA 2020 (2010). *Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája.* Brüsszel.
- Farkas Éva (2013). *A lifelong learning mobilitási eszközök alkalmazási gyakorlata Magyarországon.* Szeged, SZTE JGYPK.
- Kálmán Anikó (2011). *Tanulás és életpálya.* Budapest: BME Mérnöktovábbképző Intézet.
- Loboda Zoltán (2014). *Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája.* Szeged.
- Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014-2020-as fejlesztési időszakra* (2014). Budapest: Nemzetgazdasági Minisztérium és a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal, Budapest.
- Szűts Zoltán (2014). Közösségi média és web 2.0 alapú tanulási formák integrálása a felnőttképzésbe. *EDU Szakképzés-, és Környezetpedagógia*, 4 (1), 40.